

LOM-hört 31

Hemsida: www.projekt-lom.com

Årgång 15, november 2009

Red: Henrick Blank m fl

I detta nummer:

1. Ordföranden har ordet (s. 2)
2. Julklappstips – ”I svenska lomvatten” (s. 2)
3. Kurt Holmqvist – LOM-pristagare 2009 (s. 3)
4. Fågelvisning på Backa Loge (s. 4)
5. Arbetsgruppen ”Gavia” i Finland (s. 4)
6. Lomsjöar utsedda till Eksjö Kommuns miljö-
-vårdspris 2009 (s. 5)
7. Inga båtar med förbränningsmotor på Hunsnäsen (s. 5)
8. Årets lominventeringar – sänd in dina rapporter! (s. 6)
9. Galen i lommar – på olika sätt – lommar på mynt (s. 7)

Ordföranden har ordet

Storlom och smålom är arter som är prioriterade i EU:s fågeldirektiv. Det är ingen tvekan om att man ute i Europa alltid värnat extra om lommarna även om de nästan enbart förekommer som övervintrare där. Det häckande beståndet av de båda lommarna i EU är nästan helt begränsat till Sverige och Finland. Av dessa är det bara Sverige som haft en särskild organisation som arbetat för lommarna. Utifrån detta perspektiv har Projekt LOM/Svenska lomföreningen en unik och viktig ställning i EU. Detta kan vara värt att komma ihåg för oss medlemmar när vi funderar på vår roll och vi är också därför särskilt glada över att notera att 15 nya medlemmar anslutit sig. Varmt välkomna ska ni vara!

Även om man säger att ensam är stark så behöver givetvis en liten förening som vår allt stöd den kan få för att få gehör, inte minst utanför Sverige. Det är därför mycket glädjande att BirdLife Finland nu bildat en särskild arbetsgrupp för lommar. De satsar speciellt på lommarna nästa år, men har redan i år genomfört den första inventeringsomgången. Pekka Lehtonen, som samordnar insatserna för storlom, har försett oss med mer information till LOM-Hörts läsare. Vi ser mycket framemot ett samarbete med Finland och Mats Eriksson har redan besökt våra finska lomvänner för att stötta deras verksamhet och utbyta idéer. Det känns mycket bra att de två viktigaste länderna för lommar i Europa numera båda har aktiva lomorganisationer och vi hoppas också på ett aktivt samarbete!

Som vanligt vill jag också passa på att tacka alla flitiga inventerare som slitit och förhoppningsvis njutit under årets inventeringssäsong. Hittills är det ungefär 70 personer som rapporterat och vi misstänker att det finns fler rapporter som ska in. Så ni får se dessa ord som en påminnelse att rapportera.

Årets LOM-hört kommer ut lite senare än vanligt och därmed är det ännu mer påtagligt än vanligt att julen närmar sig. Jag vill därför passa på att önska alla läsare en riktigt god jul och samtidigt tipsa om Lomboken som lämplig julklapp! Kolla annons längre ned.

Henrick Blank

Julklappstips - "I svenska lomvatten"

Kanske har du köpt "lomboken" för egen del, men varför inte skänka bort som julklapp till vänner och bekanta som du vill locka ut till lomvattnen nästa vår och sommar. Boken, med titeln "I svenska lomvatten – myter, minnen, möten och manér" är utgiven av Sveriges Ornitologiska Förening. Mats Eriksson, Bosse Haglund och Janos Jurka delar på författarskapet, och Bosse och Janos har också försett boken med ett förnämligt fotomaterial. Enklast köper du boken genom Naturbokhandeln (se annonsrutan). Boken har fått fina recensioner ibland annat Vår Fågelvärld och Svensk Jakt.

I svenska lomvatten

TVå av världens fem arter lommar häckar i Sverige. Stordommen föredrar stora klarvattensjöar medan smålommen väljer små myrsjöar. Båda arterna finns i hela landet även om smålommen är ovanlig som häckfågel i södra Sverige.

I alla tider har lommar fascinerat människan och blivit föremål för myter.

Lommen var fågeln som, genom att behärska både luften över vattenytan och världen under den, fick symbolisera olika nivåer av medvetande, även hos oss.

I vår del av världen är det nog bara vargen som genom sina läten kunnat sätta vår fantasi i rörelse som just lommar.

Både Janos Jurka och Bosse Haglund har blivit 'lomtagna', Janos av smålommen och Bosse av stordommen. I denna bok får vi följa med dem ut till lommar.

Deras kärleksfulla skildringar kompletteras av Mats Eriksson, som är biolog och som sysslat med lommar i många år.

248 kronor i Naturbokhandeln, 0485-44440

Kurt Holmqvist – LOM-pristagare 2009

Med årets LOM-pris ville vi uppmärksamma betydelsen av ett fortsatt och helst utökad inventeringsarbete i landets nordligaste två tredjedelar. I Norrland är det ju en kärntrupp på bara 10-15 personer som genom sitt årliga engagemang svarat för huvuddelen av rapporteringsvolymen. Bland dessa är det utan tvekan Kurt Holmqvist som svarat för den största arbetsinsatsen, genom sin regelbundna rapportering av både storlom och smålom i Ångermanland från 1995 och framåt. Därutöver har Kurt i flera år ägnat sig i en rad andra frågor, inom ramen för sitt engagemang i Ångermanlands Ornitologiska förening.

LOM-priset delades ut den 26 april, i samband

med Ångermanlands Ornitologiska Förening årsmöte, i Höga Kusten Naturrum. Efter mötet kunde vi det vackra vårvädret, med temperatur som kröp upp emot 20°-gradersstrecket, avnjuta en fjällvråk som svävade över Skulebergets brant. Och i fjärdarna utefter den ångermanländska kusten fanns under de här dagarna stora ansamlingar av sjöfåglar som avvaktade islossningen i sjöarna inöver land; mest knipor och storskrakar men även viggår, bläsänder m.m. och en hel del storlommar.

Årets LOM-pristagare, Kurt Holmqvist (till vänster) samt Åsa Ljunglöf och Leif Johansson, som tillsammans med Kurt har svarat för en stor del av rapporteringen av både storlom och smålom i Ångermanland under flera år.

Fågelvisning på Backa Loge

Pingstdagen (och Mors Dag), den 31 maj, visade Projekt LOM upp sig på Backa Loge vid sjön Fegen (där Västergötland, Småland och Halland möts). Under några eftermiddagstimmar demonstrerade Jenny och Mats häckande fiskgjuse och fiskande storlommar från kaféaltanen. Tyvärr fanns det i år ingen ruvande storlom på ön strax utanför, och även om vi kunde spana in fiskande storlomspar av och till under nästan hela observationspasset som var det påfallande ofta som lommarna hann dyka innan någon besökande lyckats få syn på dem i "tuben". Men i gengäld kunde vi hela tiden hålla koll på det närliggande fiskgjuseboet, där en nykläckt unge vid några tillfällen kunde spanas in. Det var en strid ström av besökande i alla åldrar, under hela eftermiddagen.

Arbetsgruppen "Gavia" i Finland

I början av året inrättades en arbetsgrupp, "Gavia", inom BirdLife Finland. Man har inga medlemmar, men alla som kontaktar gruppen får information, inklusive gruppens nättidning Gavia (motsvarande LOM-Hört). Gruppen har initierat ett inventeringsarbete med ungefär samma upplägg som inom Projekt LOM, och man räknar med att årets rapporter skall vara bearbetade innan februari 2010.

BirdLife Finland har också beslutat att storlom och smålom skall vara "Årets arter 2010". Storlommen blir hela folkets art och smålommen forskarnas art. Det skall bli många händelser och artiklar av lommar år 2010 i Finland och arbetsgruppen är ansvarig för att organisera inventeringar. Pekka Lehtonen är koordinator för storlommen och Kalevi Eklöf för smålommen. Alla medlemsföreningar av BirdLife Finland skall ha en artansvarig som organiserar inventeringar i sitt område 2010. Målet är att få veta hur många lommar häckar i Finland 2010.

Arbetsgruppens mål är att

- inventera lommar och deras ungar årligen i Finland
- samla, distribuera och publicera information om lommar och deras livsmiljö
- vara en förbindelselänk mellan lomforskare
- inspirera forskare för att arbeta med lommar
- hjälpa BirdLife Finland med lommarnas skydd och förbättring av deras livsmiljö
- hålla kontakter och ha samarbete med andra lomföreningar

Till styrelsen för arbetsgruppen hör BirdLife Finlands fågelskyddschef Teemu Lehtiniemi. Storlomsgruppen består av Pekka Lehtonen (ordf.), Jukka Kauppinen och Jukka Virtanen, och smålomgruppen av Kalevi Eklöf (ordf.), Lasse Kosonen och Pertti Virta. På hemsidan, www.birdlife.fi/gavia, finns det information om arbetsgruppen och lommar, tills vidare tyvärr bara på finska.

Både i den finska arbetsgruppen och i Projekt LOM ser vi fram mot ett givande samarbete framöver. De medlemmar i Projekt LOM som vill veta mer om arbetet i Finland är välkomna att kontakta Pekka Lehtonen, pelehtonen@gmail.com. Det går bra att skriva på svenska.

Pekka Lehtonen har försett oss med informationen om den finska arbetsgruppen.

Lomsjöar utsedda till Eksjö Kommuns Miljövårdspris 2009

Kommunstyrelsen i Eksjö beslutade att tilldela Norra Vixen och Movänta FVOF Eksjö kommuns miljövårdspris för år 2009. Priset överlämnades i samband med nationaldagsfirandet den 6 juni.

Undertecknad representerar Movänta FVOF och dess sjö Försjön, som ligger utanför Hult ca 1 mil öster om Eksjö. I norr finns en förkastningsspricka Skurugata vilket är en 800 m lång och 40 m djup ravin, i söder finns Movänta camping som präglar sjön sommartid. I övrigt är tillrinningsområdet mestadels av skogsmark med vissa inslag av öppen mark. Försjön är en näringsfattig sjö med god vattenkvalitet och ingår i Emåns sjösystem. Försjön har en yta på 256 hektar och ett medeldjup av 7,8 m och maxdjupet 25,5 m. Sjön ingår i ett Natura 2000-område och en bevarandeplan finns därför upprättad. Sjön har hög biologisk hög funktion och mycket höga naturvärden.

Föreningen ombesörjer att fågelskyddsbojar placeras ut varje år i ett av de två fågelskyddsområden som finns. Föreningen också har under årens lopp medverkat till att en sjödjupskarta tagits fram, genomfört provfiske och gett ut en informations broschyr. Föreningen vill värna om en god status i sjön. Hög vattenkvalitet, goda rekreativsmöjligheter, fina fiskbestånd, naturupplevelser samt ett rikligt fågelliv. De fågelarter som finns i omgivningarna är häckande storlom, fiskande smålom, häckande fiskgjuse, småskrake, forsärla, strömstare, häger m.m. Föreningen har därför beslutat om att införa en möjlighet att kunna påverka sjön i en positiv riktning. Varje fastighetsägare med fiskerätt erbjuds ett ekonomiskt bidrag för att ersätta sin utombordsförbränningsmotor mot batteridrivna elmotorer. Bidraget betalas ut mot att parterna överenskommer att inte använda förbrännings motorer. Effekten av att minska antalet förbränningsmotorer är att få bort utsläpp av drivmedel och avgaser, minska klimatpåverkan dock i liten skala men en åtgärd som är en viktig symbolhandling. Vi får en tystare sjö och en omgivning som för många upplevs positiv. Denna åtgärd är också genomförd i Norra Vixen.

Försjön har varit med sen starten 1994 av Projekt LOM och inventering har genomförts varje år av undertecknad och Karen Lund. Resultaten av inventeringarna har små variationer, det är 3-4 häckande par sett över hela perioden. Sedan starten är utfallet 0,29 stora ungar per par. Tyvärr var det andra året i rad som ingen lyckad häckning kom till. Därtill kommer det fiskande storlommarna från närliggande sjöar så det totalantalet lom brukar ligga på 10-13 st. Smålom har observerats som fiskande och finns i gölarna norr om Försjön.

**Torbjörn Johansson,
Inventerare Movänta**

Inga båtar med förbränningsmotor på Hunsnäsen

Sjön Hunsnäsen ligger på promenadavstånd från de centrala delarna av Eksjö, och den har stor betydelse som fritidsområde för kringboende, bland annat som fiskevatten och inte minst som storlomssjö. Storlommarna i Hunsnäsen har rapporterats till Projekt LOM varje år sedan starten 1994, och trots sitt tätortsnära läge måste man klassa Hunsnäsen som en "bra" storlomssjö, med ett genomsnittligt häckningsutfall på 0,56 stora ungar per par och år (även storlomsparet inte kom riktigt bra överens med sina grannar kanadagässen just i år, med en misslyckad häckning som följd). Mot bakgrund av sjöns stora värde, både för fågellivet och som fritidsområde, begärde kommunstyrelsen i Eksjö att ett förbud mot trafik med båtar med förbränningsmotorer infördes i sjön, och i augusti tog Länsstyrelsen i Jönköpings län ett beslut om ett sådant förbud från den 1 april nästa år.

Årets lominventeringar – sänd in dina rapporter!

Med höstnumret av LOM-Hört kommer också den årligen upprepade PÅMINNELSEN om att sända in resultaten från årets inventeringar – 2009 blev den 16:e säsongen sedan verksamheten i Projekt LOM startade 1994. Totalt medverkade ungefär 125 personer med rapporter för 2008, och vid en avstämning den 1 november hade det kommit in uppgifter om årets häckningar från ungefär 70 rapportörer.

Även om den stora mängden av rapporter är helt OK, vad gäller den information som lämnas, så är det varje år några rapporter där man missat några viktiga punkter:

- Det är således jätteviktigt att rapportera också "negativa" uppgifter, t.ex. om det funnits stationära par under våren och försommaren på en lämplig häckningsplats utan att lommarna gått till häckning eller inte fått några ungar, liksom om lommarna helt har uteblivit i en sjö eller tjärn där de normalt brukar uppträda. Om vi får en överrepresentation av rapporter om lyckade häckningar medan "negativa" rapporter utelämnats, leder detta till en felvisande och kanske mer optimistisk bild vad gäller lommarnas häckning.
- Fortfarande missar man i en del rapporter att bedöma storleksklassen (I, II, III eller IV) vid observationer av lomungar, och att antalet ungar i varje kull skall redovisas separat om det funnits mer än en lyckad häckning i en sjö; dvs. skriv inte "3 par, med tillsammans 3 stora ungar" utan att också nämna om de 3 paren producerat 1+1+1 unge var, 0+1+2 ungar eller kanske rentav 0+0+3 ungar. Denna information är nödvändig för att kunna använda dina uppgifter i beräkningsunderlaget av årets häckningsutfall. Rapporterar du via SVALAN lämnar du de här uppgifterna i "kommentar"-kolumnen.

Det kan också vara bra att veta att årets lomungar anlägger vinterdräkten direkt under hösten; med en mörk rygg och ljus undersida - med mörkare rygg hos storlommen jämfört med smålommen, som även har ett typiskt vitprickigt mönster på ryggen i sin vinterdräkt. Ser man under eftersommaren eller hösten en grupp med lommar (storlom eller smålom) där fåglarna varierar något i storlek men alla är fullt utfärgade i häckningsdräkt kan man vara säker på att det är en grupp av gamla fåglar – inte att de något mer småvuxna fåglarna är ungar. Är du osäker på hur storlommen och smålommen ser ut under olika tider på året; kolla gärna bilderna på hemsidan, www.projekt-lom.com, klicka på "artfaktablad".

Liksom tidigare skickas rapporterna till Mats Eriksson (Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome; eriksson.tommered@telia.com). Om Du redan har skickat in årets rapporter utan att ha fått en bekräftelse via e-post eller "postverkspost" – hör av Dig till Mats. Och det går naturligtvis bra att också skicka in rapporter som till äventyrs blivit liggande sedan tidigare år.

Till Dig som rapporterar via SVALAN – meddela gärna detta till Mats Eriksson, eriksson.tommered@telia.com eller telefon 031-94 87 91, för avstämning och så att vi inte missar att notera Dig som medlem för 2010.

**OBS den nya e-postadressen, eriksson.tommered@telia.com
Den tidigare adressen, mke.eriksson@swipnet.se, är nedkopplad.**

Galen i lommar – på olika sätt – lommar på mynt

Sandy Fuchs, i Finland, har under många år samlat på frimärken, förstadagskuvert och mynt med lommotiv. Han har ställt samman ett urval ur sin samling, för presentation både i LOM-Hört och i dess finska motsvarighet. Vi börjar med lite spännande bakgrundsinformation om de mynt med lommotiv som alla som rest till Kanada kunnat bekanta sig med. Vi följer upp med en presentation av frimärken med lom-motiv i ett kommande nummer av LOM-Hört.

Är du intresserad och vill veta mer om lommar på frimärken, mynt och sedlar är du välkommen att kontakta Sandy Fuchs, sandy.fuchs@kolumbus.fi.

De grönvita endollarsedlarna var länge i bruk i Kanada och USA, fastän det allmänt ansågs vara en oerhört dyr lösning. Användningstiden för en sedel är ungefär 12 månader, medan ett mynt kan vara i bruk cirka 20 år eller längre. Bägge grannländerna hade dock silverfärgade endollarsmynt, men de användes enbart av myntsamlare. Amerikanerna tyckte mera om sedeln, medan medborgarna i Kanada inte hade något val; den 30 juni 1987 präglades 80 miljoner bronsfärgade kanadensiska dollars. Ett år senare tyckte redan 40 % av kanadensarna om endollarn, och år 1989 började man dra in sedlarna från dagligt bruk. Den ursprungliga planen var att dollarn skulle ha drottningen på krontsidan och två män i kanot på klavesidan, som på silverdollarn. Men gjutformen försvann på vägen från Ottawa till myntverket i Winnipeg, och för att korrigera skadan tecknade Robert R. Carmichle ett nytt mynt, med drottningen på krontsidan och en svartnäbbad islom på klavesidan. Detta är standardmyntets utseende ännu i dag. Tack vare nonchalansen vid beslutfattandet och transportskrivet kallades myntet "Mulroneys loonie", med hänvisning till den dåvarande premiärministern. År 2006 försäkrade sig myntverket om äganderätt till namnet "Loonie". Loonie översatt till svenska betyder ju bland annat dumbom, galen, fånig, knasig, knäpp, stolle, tokig, tölp m.m. Myntets namn kan alltså tolkas på många olika sätt, och versionerna har ökat i antal med åren.

Kanadensiska silverdollar från 1962, med Drottning Elisabeth på krontsidan och två män i kanot på klavesidan. Dessutom den typ av endollarsedel som togs ur bruk under slutet av 1980-talet och ersattes med "Loonie"-myntet.

Under olympiska spelen vintern 2002 uppkom ett problem, då ishockeyarenans center täcktes av ett stort lönnblad. Ismästaren Trent Evans som var ansvarig, göt in en "Loonie" som ett märke för var mittpunkten var belägen, och spelandet kunde börja. Flera kanadensiska kvinnor och män vann OS-guld; för männens del för första gången på 50 år. Ledaren för Team Canada, Wayne Gretzky tog vara på myntet som i dag förvaras i Hockey Hall of Fame. Kungliga myntverket i Kanada har infört en tradition och präglar varje sommar- och vinterolympiadår ett "Lucky Loonie"-mynt (2004, 2006, 2008, 2010.....).

USA:s delstat Minnesota präglade år 2005 ett ¼ dollars mynt i tre olika versioner, med en svartnäbbad islom som motiv. Delstaten grundades år 1858, varför även detta årtal finns präglat på myntet.

"Loonie", dvs. det ordinarie endollarsmynt som togs i bruk i Kanada 1987; "Lucky Loonie", till minne av olympiaden 2008 samt "Loonie"-mynt från 2004. Samma motiv av svartnäbbad islom återfinns på ett frimärke utgivet 1998 (och på nytt 2004).

¼-dollar minnesmynt från Minnesota, utgivet 2005.

Till sist: Om du har fått LOM-Hört utskickad med utskrift i svartvit; kolla gärna på hemsidan för att se på mynten m.m. i färg – mycket snyggare.

LOM-Föreningens styrelse

- Henrick Blank (ordf.), Klerebo Bergsäter, 564 91 Bankeryd; tel. 070-304 10 11, henrick.blank@webaid.se
- Jenny Pleyrn (sekr), Tyvik 1, 511 74 Skephult; 033-35 30 13, Jenny.Pleyrn@boras.se
- Karen Lund (kassör), Oxtorgsgatan 12 D, 575 38 Eksjö; tel. 0381-140 11 (kväll), 0381-355 56 (dagtid)
- Owe Arnoldsson, Arnåsholm, 330 26 Burseryd; tel. 0371-521 00, 0485-441 15, owe_arn@hotmail.com
- Mats Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome; tel. 031-94 87 91, 070-609 94 33, eriksson.tommered@telia.com
- Peter Lindberg, Zoologiska inst., Box 463, 405 30 Göteborg; tel. 031-773 36 42, 070-209 23 15, peter.lindberg@zool.gu.se
- Uno Skog, Herrhagsvägen 221, 791 76 Falun, tel. 023-100 48, uno.skog@spray.se